

AR. PENSUȘIANU

OPTUMŪ

TRAGEDIE ÎN CINCI ACTE.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

EDIȚIA II.

I A Ș I

TIPOGRAFIA NAȚIONALĂ, STRADA ALEXANDRI No. 11.

1897.

AR. PENSUȘIANU

94

OPTUMŪ

TRAGEDIE ÎN CINCI ACTE.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

EDIȚIA II.

I A Ș I

TIPOGRAFIA NAȚIONALĂ, STRADA ALEXANDRI No. 11.

1897.

5781

PERSÓNELE :

Optumă, domnulă Timișaneă.

Marga, sora lui Optumă.

Irina, fiica lui Optumă.

Romilă }
Cinadă } căpitani ai oștiloră.

Baba-Murgă, o fărmedătore.

Ionelă, ficioră de grădinară.

Nilă, ună mută.

Teană, ună ostașă.

BCU *Ună/ exăitóre* university Library Cluj

Bětrăniă terci.

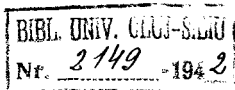
Fete de casă.

Ună prisoneră.

Poporă, ostașă.

Acțiunea se petrece pe la a. 1031. d. Chr.

(*Reproducerea pe scenă rezervată.*)

ACTULŪ ÂNTÂIŪ.

Scena I.

(O peșcere întunecósă.)

BABA-MURGĂ.

(ocupată la focū cu nisce hârburi în care mestecă, suflă, descântă. Bate cineva la ușă.)

Așa, vedī! nu e nópte de celū de susū lăsată
Vre-unū fărme-catū aicea la ușă se nu-mī bată.
I-a naibei, deū, iubirea! -- De, de! o sciū și eū! . . .
Și-acum, la tinerețe-mī eū sborū cu gândulū meū.
Nebuniī, de-departe alérgă-aicī la mine,
Nici riuri, vâi, nici dealuri, nimică nu-ī mai ține.
Eī credū, se-și afle-aicea la baba ajutorū,
Și eū o nevoiașă în grópă cu-unū piciorū!
Se vede, nu de-agéba părintele grăesce
Spunéndū din cărți: credința pe omū ilū mântuesce.
Eī credū, că sciū cu dracu, cu elū, đicū eī, m'ajutū,
Și nici în visū, Ucigă-lū, macar nu l'am vedutū.
Eū ferbū aceste hârburi și sgândărū prin surcele,
Șoptescū p'aci la vorbe, amestecū, suflu 'n ele;
Eī credū, că baba póte orī-ce minuni o vrea,
Când, deū, și-o apă rece mai multū dór' ar' putea.

(bate de noū)

Aștéptă, mai aștéptă! Așa! Elū o se crédă,

(afară se simte furtună)

Că eū mi-ascundū drăcșorii, nu cumva se mi-ī vađă.

Și cu minciuni de-acestea și mama a trăit
 Și buna și străbuna. E bine de-ai ghicit,
 De n'ai ghicit ăr' bine. Ghicesci, te credi știută,
 De nu, ăică, n'ai ce face, când dumnezeu n'ajută.

(sună tare la ușă)

Îndată ! (deschide ușa)

CINADŪ.

(intrându învilit în o manta.)

De, bunică, atâtu mă lași s'aștept ?
 Cumplitele Vântose m'au luat de-din-dereptu.
 Auđi-le cum turbă ! Se luară după mine
 Cu vuetu, cu vetejuri. Pe lege, nu-i a bine !
 Pân' n'a intra în codru era seninu, frumosu,
 Intratu, îndată lumea se 'ntorse ca pe dosu !
 Mâni nevedute, par'-că, voiau să mă apuce,
 Și nu puteam, bunică, să-mi facu nici macar cruce...

(furtuna se liniștesce)

Nu-i glumă-aici la tine ! Auđi s'a liniștitu !

BABA-MURGĂ.

Hi ! hi ! și cum, așteptă ! (în parte) Unu bobocelu leit !
 (tare) Esti Cinădelu, ascultă, și nu te mai ascunde !

CINADŪ.

(în parte) Adevăratu Satana ! (desfăcându-și mantaua)

Și mă cunosci ? De unde ?

BABA-MURGĂ.

De unde scie baba ! . . . Ce vântu mi te-a adusu ?
 Voi, cari învêrtiți lumea ca firulu după fusu,
 Ce mai căutați la baba, o biată arătare !

CINADŪ.

(în parte) Da, babă, care pörtă pe dracu în spinare !

BABA-MURGA.

Séu ăr' pe vre-ună cărbune în cale mă-ai călcată ?

CINADŪ.

Și dreptă aici la tine sărindū, bunică,-am datū.
Sē-mī stimperī foculū, mamă ! Ah ! arde cu vélvóre.

BABA-MURGĂ.

Unū focū . . . ilū sciū, băete, cu ochī și cu picióre.

CINADŪ.

Pe frunte cu corónă !

BABA-MURGĂ.

Unū focū ce arde răū,
Și pôte sē-ți rēpună chiar capulū, fētulū meū !

BCU Cluj / Central University Library Cluj
CINADŪ (uimitū)

Tu scii, bunică ? Cine ?

BABA-MURGĂ.

Irina, Cinadine !

A lui Optamū copilă, căđută dintre ține !

CINADŪ.

Tu scii, bunică, tóte ! și-afar' de gândulū meū
Nu cugetam sē scie, ci singurū dumneđeū.
(Inăspritū) De unde ? spune iute ! . . .

BABA-MURGĂ.

Las' gura mititică . . .

Nu cumva dór' de tine la babă i-o fi frică !
Și ce nu scie baba ! Nicī gândulū n'ai gânditū
Și elū aici la baba, ca fulgerū a venitū.

CINADŪ.

Tu mē 'nflorī, Satano !

BABA-MURGA.

Pe cin' cauți Cinadine ?

Nu totū pe elū, ean spune-mī ?

CINADŪ.

Eū am venitū la tine !

— Mâni des-de-diminēță ai țerei feți frumoși
 S'adună colo 'n câmpulū lăsatū din moși-strămoși,
 La fugă și la trântă, la spadă și săgētă ;
 Acelū ce-a 'nvinge mâne, ȃi mare luminată !
 A lui va fi Irina, și-Optumū când va muri,
 Și-i încărcatū de ȃile, în tronu-i va sui ! . . .
 Va fi a lui Irina ! . . . auȃi „a lui“, bunică !
 Și-acestū „a lui“ ca fulgerū, vai ! inima-mī despică.
 Eū ȃicū „a mea“ sē fie ! Auȃi, sē fie-a mea !
 Ajutā-mī, nicī chiar mórtea sē nu mi-o pótă lua . . .
 Nicī mórtea ! . . . Mi-ajuți ? Spune-mī ? Și bine de-mī veī spune,
 La Sânta-Magdalena eū stariȃă te-oiū pune.

(Pe urloiu se face unū sgomotū, se aude unū hohotū sinistru
 și cade în vatra foculū unū arcū.)

BABA-MURGA.

(luândū arculū și dându-lū lui Cinadū)

Încercă, pôte-acesta dorinȃa-ȃi va 'mplini.

Cin' sórtea nu și-o caută, nicī ea nu-lū va găsi !

CINADŪ.

(stândū puȃinū la îndoielă, iă arculū)

Unū arcū ca orī-ce arce . . . dar' . . . uite . . . plinū de sânge ! . . .

(scapă arculū)

BABA-MURGĂ.

Fără sudori și sânge în lume nu se'nvinge!

(Cinadū ridică arcul. Afară vijelie cu fulgere. De prin crepăturile de stânci aparū trei vrăjitoare, cari cu degetele arătătoare îndreptate înainte, pășescū încetū spre Cinadū.)

VRĂJITORELE.

(în chorū.)

Prin fulgere, prin vântū,

Prin nuori, pe pământū,

Umblămū și răscolimū

Și tóte le 'nvêrtimū,

Noi creriī încurcămū

Și inimi turburămū,

Pe mare ilū micimū,

Pe celū micū ilū mărimū,

Pe tare ilū slăbimū,

Pe slabū ilū întărimū,

Noi mierea amărîmū

Și fierea o 'ndulcimū,

Urîtu 'nfrumșetîmū,

Frumosulū urîțîmū.

Și unde nu-ī femeie

Nici draciī nu aū cheie

Sē scape d'unde suntū,

Sē iēsă pe pământū.

ÉR' unde e bărbatulū

E și Impelițatulū!...

Cu noi cine se légă

Elū sórtea își deslégă —

Cu noi cine se pune

Elū sórtea își rēpune.

(Cinadū uimitū se retrage încetū și iese. Vrăjitoarele disparū chicotîndū.)

Scena II.

(În palatul domnesc.)

MARGA.

(punându Irinei o diademă pe cap.)

Aşa, scumpă Irină, aşa mi te voescă !
 Nici Iana Cosinziana cu chipul ei cerescă,
 Nici ea sè nu te 'ntrécă. Veđi, chiar măreţul sóre
 Îşi nalţă sânta faţă cu multă mai lucitoare,
 Căci vine sè privescă, pe-ală țerei nóstre plaiă,
 O mare sèrbătóre.

IRINA.

O vedă, prea mare, vai !

Prea mare pentru mine !... O simțu cum mē apasă,
 Aşa, nu-ș-cum, îmi pare că sufletul îmi iésă.
 O mână par'-că-mi strînge ascunsă inima 'n sină ;
 În locū de bucurie, cutremurū simțu și chinū.
 O ! câtū de fericită de n'ași fi ađi pe lume,
 Séu nimini sè nu scie de mine și-alū meū nume --
 O ! câtū de fericită !

MARGA.

Irină, spune-mi... cum ?

Când visurile tale pân' astăđi numai fumū,
 Ađi aū sè-se 'mplinescă — cum ? estī nefericită ?
 Nu te 'nțelegū, Irină ! Ađi... tristă, amărită !
 Cu mintea totū-de-una, Irină,-ai întrecutū
 A anilorū măsură de când ai începutū
 Sè âmbli 'ngiurū de leagănū, încatū điceam în mine :
 O s'o iubescă cerulū și-o sè ni-o ia la sine !

Dar cerulü te iubescce și 'n lume te-a lăsatü
 Së fericescși și țera și-alü țerei împëratü.
 Și étă ñiua mare s'alegși a ta iubire :
 Iubire pentru tine și țerei strălucire!
 Și suntü atâți Irinä! Ér' unulü între ei
 Ca leulü celü mai mândru în cetele de lei!

IRINA (grăbită fără voie)

Cinadü! (rostindü cuvëntulü rëmâne confusă.)

MARGA.

Și elü prin alții! Și-ar' fi prin cei de frunte,
 De n'ar' avë în spate și multe și mërunte.

IRINA.

Cinadü? ... Unü leü în lupte!

MARGA.

Și-acasă fluturelü,
 Sburândü din flóre 'n flóre!... Și câte după elü
 Rëmas'aü inimï rupte.

IRINA.

Și câtü de bunü se vede.

MARGA.

Și câtü de-amarü se 'nșelă în fațã-ï cin' se 'ncrede!
 Elü este unü amestecü, cum rarü s'a mai vëdütü,
 Totü aurü dinafară, în sufletü numai lutü;
 Și aurulü se duce la cea dintâiü suflare,
 Rëmâne numai lutulü! Ba încă elü mai are
 Sub pene porumbie lungi ghiare de hêrëü;
 Unü stropü de bunătate într'unü noianü de rëü!

IRINA.

(în parte) Da, da, spunea nu-ș-cine, spunea ? Numai îmi pare !
 Șciū c'am visatū odată o négră întêmplare :
 Cinadū . . . elū aprinsese pe noi acestū palatū
 Și vrea sē mē omóre . . . atunci m'am deșteptatū.
 Dar câte veđi în visurī frumóse și cumplite,
 Și cine în viéță le vede împlinite ?
 Er' lumea, spunū, își are din vechiū tipiculū sēū :
 De răū vorbesce bine, de bunū grăesce răū !
 (cătră Marga) Dar cine-o fi șoimanulū, ce vine ca și vântulū,
 Și toți privescū în urmă-i ?

MARGA.

Cum pulberă pământulū !
 O sē mi-lū vedū îndatā, și-atunci vomū mai vorbi !

IRINA.

Elū a intratū în curte . . . cobóre . . . este-aci !
 Și cine-ī . . . și atâta . . . ?

ROMILŪ (întrândū)

Alū țereī Domnū v'așteptā,
 Și tótă țera ochiī aicea și-ī îndréptā.
(iese.)

IRINA (după o pausă)

Și cine fu acesta ? . . . Nu-ș-cum mī se păru,
 Veni ca o nălucă, grăi și dispăru.
 Și cine fu ?

MARGA.

Irină, Romilū elū se numesce,
 Și-ai auditū tu póte, câtū brațulū lui plătesce.

Maghiarele cum soții răpuși de elu își plângu,
 Și mamele-audându-lu la sinu copiii-și stringu,
 Căci prin dușmani odată când spada lui s'aruncă
 Îmi rade totu în cale, cum rade cósă 'n luncă.
 Așa-i a lui putere; făptura-i de miratū
 Tu i-o vèduși; ér' cerulū cunună i-a mai datū
 O minte luminósă, căci fără cuminție
 Puterea cea mai mare — mai mare nebunie!
 Eū simtū, că elū e 'n lume lăsatū de dumneđeu
 A lui sè fiī, Irinā, și elū sè fie-alū tēu.

(iese.)

IRINA.

Alū meū... a lui?... In sinu-mī nu-ș-ce inima-mī stringe!
 Spre unulū mé îndémnă, spre altulū mé împinge.

BCU-Cluj / Central University Library Cluj

Scena III.

(O câmpie, spre fundū munți înalți. In mijloculū câmpiei pe o movilă verde Optumū în tronū, lângă elū la drepta Irina cu o cunună de stejarū în mână, îndereptulū ei Marga și o cetà de fete, de-o parte apoi și de alta bătrânii țerei, căpitanii ostilorū, în capulū lorū de-a drepta Romilū, de-a stânga Cinadū; ostași, poporū. La piciorulū movilei unū mare arcū.)

OPTUMŪ.

Bătrâni, lumina țerei, și voi mari căpitanī,
 Ce numele cu spada v'ați scrisū pe miī de ani,
 De multū decând acuma luptămū toți împreună,
 Și-amū pusū pe fruntea țerei a gloriei cunună;
 S'apropie-acum timpulū când celū ce m'a trimisū
 Mé va chiema la sine din alū vieții visū.

Acelu ce ține 'n mână putere și mărire
 Datoru e să 'ngrijescă de-a țerei fericire
 Nu numai până calcă pe sântulū ei pământū,
 Dar grija lui s'o 'ntindă dincolo de mormântū,
 Și prefăcută-odată țerina-î în țerînă
 Nestinsu-î sufletū totuși, din viața cea senină,
 Totu ce-a iubitū aicea să vadă înflorindū,
 Și numele-î urmașii mărindū și fericindū.
 Dar, vai! eū staū în lume ca arboru 'n câmpie
 Scăpatū elū singurū numai de-a timpulu urgie,
 Ce astădī, mână, de-arândulū ne sēmēnă pe toți
 Semința re'nvierēi sub glia de trei coți.
 Acela, căruī tatălū dorea să-î heredeşcă
 Acēstă dulce țeră și spada strămoșescă,
 Ilū sciți, în flórea vieții elū sângele și-a datū
 Luptândū pentru moșie. Dar cerulū s'a 'nduratū
 Și 'n locū de bradulū verde înfrântū de vijelie
 Mi-a datū acēstă flóre... (luândū pe Irina de mână și arătând'o.

MULȚIMEA.

Mulți ani cerulū o ție!

OPTUMŪ.

Și prin a' sale daruri și sufletū cumpenitū
 Nu numai pe alesu-î va face fericitū,
 Dar cu-ajutorilū celū ce ține tóte 'n lume
 Și cu 'nvoirea vóstră va sci s'alégă-unū nume —
 Mărire pentru țeră și sóre pentru toți,
 Nestinsă strălucire la fiī și strănepoți!
 Și-am adunatū acuma, cum din bētrāni e lege
 S'adune-aicea domnulū când flica lui și-alege,

Pe feți-frumoșii țerei, ca ea să-și pôtă lua
 Pe celü ce 'n luptă dréptă șoimanü se v'arêta.
 Și ét' aici întrégă a țerei mândră flóre !
 În sinulü ei s'ascunde mărirea viitóre,
 Mărirea ce cu sânge străbunii ne-aü păstratü,
 Nepoții cu viêta s'o 'nalțe ne'ncetatü,
 Și pâna frați cu nuorii vorü sta încă Carpații,
 Românii se trăiêscă luptându uniți ca frații,
 Ca umbrele străbune privindü la ei din cerü
 Sê dică : sântă-i vorba — „Românii 'n veci nu perü!“
 — Copii, vedeți voi arculü trecutü prin moștenire,
 Din timpuri fără nume, l'alü țerei domnü și mire ;
 Prin semne vechi elü spune, că domnü nu pôte fi
 De câtü acela numai ce-lü pôte instruni,
 Și vulturulü, ce 'n nuori ochesce după pradă,
 L'a face la picióre-i străpunsü prin peptü sê cadă.
 Luați-mi dară arculü, vedeți vulturu 'n nuori,
 Și darulü — étă tronulü și-acêsta stea din ðori!

ÂNTÂIULÜ JUNE.

(se încercă fără să-lü pôtă ridica.)

Uriașii numai pôte l'aü ridicatü vre-odată !

ALÜ DOILEA JUNE.

(abia 'lü pôte puținü mișca.)

Nebunü, care se 'ncercă !

ALÜ TREILEA JUNE.

E stâncă nemișcată !

(se încercă și alții.)

C.NADŪ.

(intrându pîntre ei și dându-i de-o parte)

Nu-mi încurcați cea lume! Nu-i pentru d'ală-de voi!
Elu este pentru mine!... De nu mă vrea... ilu voi!

(ridică areulă, dar, neputendu-i îndoi córdă, se retrage murmurându.)

ROMILŪ.

Nu-i pentru noi, cei de-astăđi, acéstă sântă armă;
Pe noi și gugiumana străbuniloru ne darmă!
Uriăși erau străbunii, noi suntemu piticoți,
Eroi de șeđetóre, la cupa de trei coți!

(ridică areulă, lu încórdă, pune săgéta, țintese, vulturul cade la picióre-i. Mulțimea strigă hurra! Irina îi aruncă lui Romilū eununa. Cinadū, care într'aceea se retrăsese de-o parte, încórdă areulū scū și săgétă pe Romilū, care cade mortu. Se nasee învâlmăselă. Unii voru să încungiure pe Cinadū, alții-lu apără. Irina leșină și este dusă de Marga și de ceta de fete.)

OPTUMŪ.

(ridicându sceptrulū împune tăcere.)

Acésta e unirea, acésta bărbăția,
Ce voi promiteți țerei, când se va 'nchide glia
Pe-a' mele negre ȓile! — Bétrâni și căpitani,
În astă négră clipă trăit'am mi de ani,
Și mi de ani se trecă și se trăescū eu încă,
Și n'arū puté se ștergă durerea mea adâncă,
Căci ce mai crudū pe lume se póte 'nchipui,
Decătū se 'ngropi tu țera 'nainte de-a muri!
O țeră nu trăesce decâtū cu-a sa unire,
În cértă, nóuè ceriuri n'o scapă de perire!
Romilū, pe care cerulū te-a datū, mi se părea,
Spre-a țerei fericire și mângăerea mea,
În locū se sui aicea, în țernă zaci țerină!...

Luați-lă și mormentu-î săpați-lă în grădină
 Alătura cu flu-mă, să-î plângă, iubiții mei,
 Pân' Tatălă și pe mine m'a pune între ei.
 Ér' voi, bătrâni ai țerei, vechi soți de bărbăție,
 Ce-ați fostă în totă-de-una vistieri de cuminție,
 Aicea voi îi faceți astui nefericită
 Județulă pe dreptate cu fapta cumpenită!

Scena IV.

(În palatulă domnescă. Irina culcată pe o sofă, Marga lângă ea.)

MARGA.

Ce-a fostă să-mă vadă ochii! Ei, ét' a' mele vise
 Și-a ochiului bătae... de susă mi-aă fostă trimise!
 Ca 'n carte se 'mpliniră! Romilă... a fostă, s'a dusă!
 Irina ét' o stinsă!... Mai scii ce-a mai fi susă!
 Căci, vai! mai nici-odată ună rău singurū nu vine,
 O glótă de-alte rele târēse după sine.
 Și chiar ântâia-óră în ochi când l'am vĕdută
 Pe-acestū Cinadū, unū fiorū prin ôse mi-a trecutū,
 Așa numai de-odată și făr' să-mă potū da sēmă.
 Nu peste multū... și étă neînțelēsa-mă témă
 Încetū s'adeveresce. — Sumețū și bărbătosū,
 Nu suferē pe nimeni mai fētū și mai frumosū;
 Și când pe vre-unulū scie, și încă-lū mai și vede
 Asemenea cu sine sēū pe aprôpe-lū crede,
 Îi jură mórte négră, și, pân' e pe pămēntū,
 Nu vede și senină, nu-și află-așeđēmēntū.
 De-aude de vre-o fată, adimenósă flóre,
 A lui numai să fie, orî pere de sub sóre!...
 Și fetele nebune...

IRINA (aiurându)

Ah ! vină, Cinădelu !

MARGA.

Cumplitu ! . . . Auđi și-acuma cu sufletulū la elū !
 Și-acuma ! . . . Și voi, ceruri, sē nu cădeți țerină
 Pe-acēstă lume négră ! . . Și-acum la elū sē țină ?
 Unū ucigașū . . . și încă de chiar alū ei ursitū,
 Ursitū ca sē nu fie, precum s'a și 'mplinitū !
 Și étă alū ei sufletū, în visū pe sine domnū,
 Căci cea mai grea durere n'o simte trupu 'n somnū,
 A-lui Cinadū iubire ilū ține 'nlăntuitū !
 Ca șerpele pe flóre pe elū s'a 'ncolăcitū,
 L'a 'nfășuratū, ilū stringe, și nu-ī putere 'n lume
 Sē poți desface-unū sufletū înlăntuitū de-unū nume !

Scena V.

OPTUMŪ.

Irina cum se află ?

MARGA.

O veđi !

OPTUMŪ.

Cu chipulū stinsū !

MARGA.

Dar sufletulū, Optume, cu-atâta mai aprinsū !

OPTUMŪ.

Romilū, Romilū, cu tine ai dusū și pe Irina !

IRINA (aiurându).

Cinade !

OPTUMŪ.

Cum ?

MARGA.

Îlă chiamă !

OPTUMŪ.

Pe elă !

MARGA.

Auđi ?

OPTUMŪ.

Să vină ?

O ! dómne, mai am încă pecate se spăsescă ?

De nu mă chemi, ah ! lasă de viū se mă 'mpetrescă !

IRINA.

Și nu vini !

MARGA.

Va să vină, când sórele 'ndeseră

S'a 'ntórce susă pe ceriuri la răsărituri érá !

E bună acuma unde-i ! Să póte-acum lupta

Cu diavoliă — ună diavolă ! De multă mi-lă aștepta !

Căci elă nu dintre ómenī a fostă trimisă în lume,

Ci dintr' acei cu care și-a căștigatū ună nume ! . . .

OPTUMŪ.

Grăesci aiurea, Margă ! Bétrâniī 'n alū lorū sfatū

L'aū desbrăcatū de viéță, eū însă i-o am datū.

MARGA.

Cinadũ încã trãesce? . . . Optume, vai! Optume!
Pân' elũ va fi sub sóre, tu nu-ĩ puté sta 'n lume!
Ascultã-mĩ bine vorba!

OPTUMŬ.

Maĩ rěũ decã-lũ stingeam,
Cãci multãmeam o sutã și-o miie așitam.

MARGA.

Dar dinte pentru dinte! se đice în scripturã.
Când elũ a fostũ în stare chiar fãrã nici o urã,
Cãci n'avea nici când nasce, sě stingã pe-unũ fãrtatũ,
Care cu elũ ca frate în viéțã s'a purtatũ,
Cu tin', cu noi, Optume, ce n'ar' fi óre 'n stare?

OPTUMŬ.

Te liniștesce, Margã! A đilei sãntã đare
Elũ n'are s'o maĩ vađã!

MARGA.

Și unde l'ai trimisũ?

OPTUMŬ.

În peșcerile negre aicea l'am închisũ.
Sub ăștũ palatũ s'afundã o peșcere cumplitã,
Ce nime n'o cunósce. In nóptea ne'nđoritã,
Aci sě putreděscã!

MARGA.

Dar decã va scãpa,
Cãci nu e omũ, Satana s'ascunde 'n pelea sa,
Atãtũ scie și póte!

OPTUMU.

A' iadului zăvóre

Multă mai ușorü le-ar' frânge.

MARGA.

Cuvântu-ți më 'nfióră !

Mai bine mórte négră, decâtü așa së-lü sciü !

OPTUMŪ.

Da, mórte, dar' cu 'nctulü, së-și vadă mórtea viü !

MARGA.

Irinei ce voiü spune ?

OPTUMŪ.

Së-i spunü : bêtrâniü țeriü.

Făcëndu-i judecata, l'aü inchinatü perđării.

De-ar' fi lucitü ca söre unü nume pe pämëntü,

De-lü judecă poporulü cu viulü seü cuvëntü,

Se 'ntunecă ca nóptea, și 'ntunecatü odată

S'alege 'n urmă spaimă de toți încungiurată,

Și numele-i ce-o dată atätü a rësunatü —

În a uitărei nópte s'a dusü, s'a cufundatü !

ACTULŪ ALŪ DOILEA.

Scena I.

(În grădina palatului.)

IRINA.

Fu numai visŭ! . . . Ce bine, când mintea se deșteptă
Și spaimetele din visuri nu le mai veđi și 'n faptă!
Părea că-lŭ sfășiasc poporu 'ntăritatŭ . . .
Dar numai visŭ.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

MARGA.

Și visulŭ aprópe s'a 'ntêmplatŭ.

IRINA.

Ce, sfășiatŭ?

MARGA.

Nu togmai, dar . . .

IRINA.

Cum? Grăbesce, spune,

Și spune-mŭ dreptŭ! O cęță pe minte mi se pune!
Elŭ sfășiatŭ? . . . Se póte?

MARGA.

Cum a pututŭ și elŭ

Sę suflę într'o clipă vieța lui Romelŭ.

— Bętrâniŭ . . .

IRINA.

Spune-mă iute, caci inima-mă înghetă!

MARGA.

Bêtrâni-lă judecară vieță pentru vieță.

IRINA.

Ah! ceruri!... Și-apoi tata? Nici elă nu s'a 'ndurată?
 Nici elă? când în domnie-î nici celă mai vinovată
 Nu și-a plătită vre-odată greșela sa cu sânge, —
 Și totuși se nu-lă ierte? Și cine-a mai înfrânge
 Și-a risipi Căpcâni, ce țera ne-o pândescă?
 Când brațele-î dușmanii voră sci că putrețescă
 Colo sub glia negră, voră alerga ca câni
 Să sfășie beata țeră! Să sară-atunci bêtrâni
 S'o scape! Ei, se pôtă, atunci Pară învia!...
 Dar, nu sciă cum, o vóce, de nu mă va 'nșela,
 Șoptesce-adâncă în sinu-mă, că elă încă dilesce;
 Așa-î?... Ah! spune, Margă, cuvântulă: *elă trăesce!*

MARGA.

Irină, ală lui sóre în nópte a apusă,
 Și nimini nu mă iese de unde elă s'a dusă.
 Acolo-î bună elă numai, elă care cu-o lovire
 Imă veduvi o țeră de domnă și de mărire;
 Căci unde se mă află ală doilea Romelă?...
 Domnia și mărirea s'aă mormântată cu elă!

IRINA.

Ér' cu Cinadă apus'ăă a' vieții mele stele,
 Apusă! — Romile iértă nemângăiata-mă jele!...

Cinade și Romile!... Da, da, voi mă iertați,
 Și de n'amă fostă... în mörte să fimă de-acuma frați!

(pausă)

Da, da, eă sunt de vină! Eă... ascultați de minte,
 Și n'alesei pe-acela, ce l'am iubită ferbinte!
 De n'ascultam, Cinade, alesulă meă era!
 De n'alegeam, Romile, și astăđi strălucea!
 Dar o bătrână lege, ba nu, o crudă sörte
 În locă de vieță pași mi i-a 'ndreptată spre mörte!
 Deschide-te, pămēnte; primesce-mă 'ntre ei!
 Din tóte-a' lunei bunni atăta eă îți cei!

MARGA

Când de Romilă, Irină, te-ai sbuciuma 'n durere,
 Durerea ți-ar' fi sântă și fără mângăere,
 Dar pe Cinadă, copilă, când vedă că-lă mai numesci,
 La tatălă teă, la țără, la ceră pęcătuesci.
 Cinadă, mai crudă la sufletă ca spada-i sângerósă,
 Să 'utine elă corona curată, luminósă,
 Ce aă purtată cu fală atăta domni romăni,
 Și bunni și mari în fapte, temuți la cei Căpcăni!
 Pe elă însă veduși-lă, cum începu să-și scrie
 Cu sânge și urgie cărarea la domnie.
 Tu, sinulă teă ca crinulă curată și luminată
 Să-lă pângăresci cu chipulă acelu... necurată!

IRINA.

Pęcătă, pe morți, mătușă, de rău cine-i grăesce,
 De șapte-oră pân' ierba pe peptă nu le 'nverdesce!

MARGA

De morți, căroră Tatălă lumina le-a suflată,
 Ér' nu cari ei și-aă stins'o! E celă mai greă pęcătă
 S'acoperi a' loră fapte!

IRINA.

Dar unde-î e morméntul ?

MARGA.

In iadü, in iadü, Irinä ! și numele lui vântulü
L'a măturatü din lume !

IRINA.

În iadü ? . . . Acolo 'n iadü

Mé ducü și eü së suférü alăturî cu Cinadü ;
Și négra suferința, cu elá de împreună,
Îmî va páré mai dulce ca vieța cea mai bună !

MARGA.

Și tu vorbești, Irinä ?

IRINA.

Așa pre cum mă veđi !

Și mai ascultá-odată de cumva nu mé cređi.
Decátü aici, mai bine

MARGA.

Irina cea cuminte,

Se póte-atátü së-și nite de bunulü ei părinte,
De mine, chiar de sine, se póte ?

IRINA.

Ce ? De voi ?

În locü së-mî dați pe unulü mi-ați luatü pe amêndoï !
De mine ? . . . Fericire n'ar' fi mai mare 'n lume,
Ca eü së-mî uitü de mine și lumea de-alü meü nume !
Dar unde-sü ? Sê-î vedü încai, së plângü p'alü lorü mormêntü !
Și-atátü e mângăere pe-acestü amarü pámêntü !

(ridicându-se perdéua se vedü morminte, între care unulü
próspêtü cu o cruce pe care se citește „Romilü“, ér' pe cruce

atârnată cunună de stejară; îndărăptul crucei se ridică pe mormântul unui brad în care se vedea atârându-se armele mortului.)

MARGA.

Romilă, elă dörme-aicea cu domniă mari ai țării;
Nainte domnă se fie, elă a răspunsă chemării
Prin inimă, prin fapte; și bună și neinvinsă
În graiulă viitorimeă elă va trăi nestinsă.

IRINA.

Romile, iertă, iertă, pe ceea ce se 'nchină!
Ah! nu Cinadă... Irina a stinsă a ta lumină!
(îngenunchindă îmbrățișeză crucea lui Romilă.)

Scena II.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

(Ună altă locă în grădină. În fundulă sceneă dosulă palatului domnescă. Sorele apunendă se resfrânge pintre arbori. În stânga se vede colțulă unui lacă.)

IRINA.

Ferice, ah! de tine cerescă luminătoriă,
Apuni și dimineta întorni mai lucitoriă,
Er' celă ce-acă își perde a vieții dulci lumine,
Pe urmele de-odată eternă elă nu mai vine!
Cinade și Romile, voi doi luminători,
În nôptea ne'ndorită v'ați stinsă ca meteori!
Mai este ore 'n lume vre-o rață de lumină
Să vină să 'ncăldescă, vai! sinulă teă, Irină?...
Lumină?... Nôpțe numai e totă ce-a mai rămasă!
Și tu mai stai, Irină?... (căutândă neliniștită în-giură).

Pustiă! (voindă să mērgă spre lacă)
numai ună pasă...

Și... am scăpată de viață mai neagră decâtă mórtea,
 Și póte alta dulce mi-a scrisă dincolo sórtea...
 Și póte-o sê-î vedă érá... acuși... peste-ună minută...
 Și eă nebună-aicea sê staă ună traiă perdută!
 Nu, nu! (plécă spre lacă) Ce vuetă! Gemetă! Auđi, ce zurăire!
 Da, da! bunica Lera spunea cu 'nmărmurire,
 C' adâncă în temelia acestui vechiă palată
 S'afundă negre peșceri, și 'n timpulă depărtată
 Se aruncaă acolo cei făcători de rele,
 Și cari întraă odată — cădeaă și a' loră stele!
 Dar de la Gladă, strămoșulă, ună sufletă ângerescă,
 Pustii și urgisite acolo putređescă,
 Și numai șerpă și scorpiă mai locuescă într'ênse,
 Și umbre fioróse de vieți acolo stinse
 Își scutură-a' loră lanțuri, se vaită, se bocescă,
 Și negrele zăvóre le sgudue, crâșnescă.

(s'audă strigăte năbușite : Irină, Irină !)

Viseză ? Mă chiamă !... Cine ?... O! fugi de-aici Irină!
 De ce ?... ba stai aicea, ce va veni... sê vină !...
 Deschideți-vă, peșceri ! Aici sunt, mă 'nghițiți...
 De mine, de viață-mi, veniți, mă mântuiți !
 Voi umbre, șerpă și scorpiă, voi spaime fără nume,
 Deschideți-mi pământulă sê scapă de-acéstă lume !...
 — Nici voi nu vreți, cumplite ! Și voi mă 'ncungiurați,
 De-a mea viață neagră și voi vê 'nspăimântați !

Scena III.

IRINA.

Ce sgomotă ? Cine-î colo !... Se jôcă numai vântulă
 Cu veselele tufe.

IONELŪ.
(dintre tufe).

Domniță !

IRINA.

Cine sfântul ?

IONELŪ.
(ieșindŭ din tufe și hesitândŭ.)

Domniță ! . . .

IRINA.

Ce vrei ? vină !

IONELŪ.

Domniță, ai simțitŭ ?

BCU Cluj / Central IRINAity Library Cluj

Nimicŭ ! Ce vrei ?

IONELŪ.

Acoalea ! De-ai sci... neauđitŭ !...

IRINA.

Nu sciŭ, nu voiŭ !

IONELŪ.

Domniță ! și n'are rŭș se-ți pară !

IRINA.

Nici rŭș, nici bine, du-te !

IONELŪ.

Se pŭte se-lŭ veđi  ră ! . . .

Cinadŭ . . .

IRINA.

Cinadŭ ?

IONELŪ.

Trăesce ! La mórte judecatū
De bêtrânime, domnulū viêța i-a iertatū,
Dar josū aicea 'n peșceri l'a 'nchisū sê putredêscă,
Cu șerpî, strigoî, cu scorpîi, sê móră, sê trăescă.
Și numai mutulū Nilă i-aruncă când și când
Sê nu se stâng' odată, sê móră rândū pe rândū
O mórte ne-auđită ! Și cea mai crudă mórte,
Decâtū așa viêța, i-o fericită sórte.

IRINA.

(căutândū îngrijată împregiurū.)

Și cine-afar' de Nilă mai suntū alți păzitorî ?

IONELŪ.

Suntū portile ! Nici iadulū nu are 'ncuetořij
Mai negre, mai cumplite !

IRINA.

Se potū deschide óre ?

IONELŪ.

Potū sê mai iêsă morții din iadū la sântulū sóre !

IRINA.

Dar chei n'ai sci sê-mi affi ?

IONELŪ.

De cumva nu murea
Bêtrânulū faurū Cercea, mai credū că se putea,
Dar numai erî, sârmanulū, ilū așeđai sub glie ;
Era fără de sémênū, și elū spunea că scie
De la măestrulū mare ce lucră sub pămêntū,
Colo unde Vulcanulū aruncă spuza 'n vêntū.

IRINA.

M'aă părăsită cu toții . . . și cerulă și pământulă !

IONELŪ.

A ! uite, tigvă sécă ! (bătându-se peste capă)

par'-că te luase sântulă ! . . .

În ȕiua, scii în ȕiua, n'ar' mai fi fostă a ȕi !

Așa pe timpulă ăsta, ba dase a 'nmurgi,

Vedă pe balconă pe Domnulă cum mâna își ridică,

Aruncă, și la mijlocă vedă côlea 'n lacă cum pică .

Acea cumplită cheiă . . . o cunosceam !

IRINA.

Vedută ?

IONELŪ.

Precum te vedă, Domniță ! Vedă și-unde-a cădută.

Îmi par-c'o vedă acuma !

IRINA.

În lacă, în iadă, totă una !

Și cerulă și pământulă, eă vedă, tôte 'mpreună

S'aă înțelesă asupra-mi.

IONELŪ.

Domniță, vieța-mi pună,

Decătă să nu scotă cheia —

IRINA.

Ionele, ești nebună ?

IONELŪ.

Din lacă, cum staă aicea.

IRINA.

Nu scii, nefericite,

Că laculă fundă nu are ?

IONELŪ.

Cuvinte rău călite!

Afundă de-ar' fi ca marea, la mine-î pân'aci:

(arătându la genunchiū)

Și chiar ca iadulū fie, eū totū m'oiū cobori.

Nu țini, Domniță, minte, când ai scăpatū odată

Inelulū celū de aurū? Veđi téca ferecată!

Mi-a dat'o chiar Domnița.

IRINA.

Da, da, adevăratū!

M'am aiuritū cu totulū, de minī chiar mi-am uitatū.

IONELŪ.

M'am aruncatū . . . ea . . . colea?

BCU Cluj / Central University Library Cluj

IRINA.

Și-acuma mă 'nfióră!

Ionele nu mai spune!

IONELŪ.

Ântâiū și-a dóua óră,

Și-a treia óră éráși . . . în urmă l'am aflatū

Orī-cătū de micū! Dar cheia?

IRINA.

Ionele, m'am juratū,

Sē nu mai vedū acēsta. Din lacū o 'mpērăție

Sē sciū că-mi scoți, Ionele, și n'are sē mai fie!

IONELŪ.

O cheie — o corónă! Și cei viēța mea?

Unū suflu de lumină! Pe cine va durea?

Trăescă s'eu moră, totă una ! Dar mica mea putere
Ea altora se p'ote să facă vre-o plăcere.

(plécă spre laeă.)

IRINA.

Ionele ! (se răpede dupa elă, Ionelă se opresee ună momentă, pri-
vesee lungă la Irina, și apoi, ca și cum s'ar' smulge dispare
repede.)

Elă se duce ! Acum l'am mai v'edută ! . . .

Scena IV.

IRINA.

O inimă mai bună pămêntulă n'a născută.

Ca dalbele-i vestminte, întogmaï la natură,

Ca sórele-a' lui sufletă : lumină și căldură !

Dar vai ! acei ce 'n lume se credă ceresci făpturi,

O nópte-ascundă în sufletă, și 'n miă de 'ndoituri,

În inima loră rece, miă cugete 'nfășoră,

Ce staă ca lupă la pândă, să sfășie, s'omóră ;

Și nu e iadulă negru, cum e sufletulă loră ! . . .

În sinulă acestuia i-ună raiă înfloritoră ! . . .

Și, vai ! elă nu mai vine ! Irina . . . a lui mórte !

Nu potă să caută pe urmă-i ! Amară de a lui sórte !

Scena V.

IONELĂ.

(venindă cu cheia în mână.)

Aici, domniță, cheia !

IRINA.

Ionele ! (ia cheia și îmbrățișindu-lă de
bucurie 'lă sărută pe frunte, și iese. Ionelă rămâne înmărmurită.)

Scena VI.

(Inchisore, alu carei interioru se perde în întunerecú. Cinadú în lanțuri. Spre fundú în întunerecú se vedú falfăindú lilieci și bufne.)

CINADŪ.

Maî trăesci !

Trăesci încă, Cinade ! . . . Nu, nu, ți 'nchipuesci,
 Căci nu-î vieță-acésta, e chiar a morții mórte !
 Și mórtea se 'nspăiméntă și fuge de-a mea sórte !
 De ce nu vine óre se sufle, se mă stingú,
 În ghenă se mă ducă și-oiú ríde 'n locú se plângú,
 Decátú se staú aicea cu totú ce nu maî cresce
 Maî spăiméntosú páméntulú și mintea 'nchipuesce.
 În plete-mi étău șerpíi cupáindú se simpletecescú,
 Și bróscele în sinu-mi s'adună, se 'ncălđescú,
 Ér' lilieci și bufne de viú vorú se mă 'mpartă !
 Maî așteptați o clipă și-atuncea fără cértă
 Mă sfășiați odată ! —

Cinade, ce-ai ajunsú ?

Sé mi te 'mpartă bufne, de lume-aici ascunsú !
 Tu, ce-ai născutú se saturi cu spada-ți fulgerósă
 Croncanii, și se semení câmpiele cu óse !
 — Ah ! tu, ceréscă stéuă, ce 'n nóptea mea de chinú
 Arunci a' tale rađe, și-mi maî desgheți ástú sinú,
 Irină ! . . . Dar ce scie, ce vrea ea sé maî scie,
 De-unú ucigașú ca mine, unú nume de urgie ?
 Și decă-ar' sci... ea, póte, în locú de-a mă scăpa . . .

(Ia ușa se aude zurăindú)

Gătesce-te, Cinade ! Și-acéstă nópte-a ta
 Acuma se va stinge ! — Cumplită esti vieță . . .

Ca mórtea mai amară... și totū mai ai dulcétă !...
 Dar eū ce-am statū în lupte de đeci, sute de ori
 Cu négra mórte față, nu sciū de-a' ei fiori !

(ușa se deschide și întră Irina cu o lampă în mână.)

Scena VII.

CINADŪ.

(Irina apare.)

Irina !... Nălucire !... E ea !... Visezū ?... Nu !... Vine !...
 Pe ceriuri ! De nu cumva eū nu mai sunt cu mine,
 Eū vedū și nu potū crede !... O ! mare dumneđeū !
 Îți multănescū și-atâta, c'o vedū în gândulū meū !
 Irină !... (Nilă întră și observă dintr'unū colțū făcendū diverse
 gesturi de mirare.)

BCU Cluj / Central University Library Cluj

IRINA.

Ét' aicea eū vinū sē-ți daū lumina.

CINADŪ.

Lumină ? Nu, nu-mi trebue, lumină-mi e Irina !

IRINA.

(descuindū lanțurile lui Cinadū)

Aici sē juri, Cinade, că țera părăsesci,
 Mē uitī, și de-alū meū nume nici macar sē-ți șoptesci.
 (Nilă iese.)

CINADŪ.

Sē-mi părăsescū eū țera ? Sē-mi uitū de tin' Irină ?...
 Irină, cere-mi tôte, a ochilorū lumină,
 Viéta ce mi-ai dat'o, aicea étă suntū !
 Dar sē te uitū pe tine, sē lasū alū meū pământū,

Acésta nu, Irină ! Incue lanţulă érá,
 Şi las' sê moră aicea ! De miă oră mai amară,
 Ca mórtea lungă, négră, aici în acestă hăă,
 Mi-ar' fi viéta 'ntrégă — de-aşî fi chiar d-deă !
 Nici raiulă fără tine, nici, raiulă... nu !... Irină
 Incue lanţulă érá ! Aici fără lumină
 Mé las' ! A' tale rađe, ce-aici le-ai revérsată,
 Aceste negre iaduri în raiă mi le-aă schimbată !

IRINA.

Tu nu vei vre, Cinade, sê stingă a mea viéță !
 Pân' te voiă sci aicea încinsă de-a morţîi céță,
 Mé voiă topi cu đile ; de-aici de vei ieşî
 Şi ţera şi-amintirea-mă de nu vei părăsi,
 A' mele,-a' tale đile, Cinade, le vei stingé !
 Cinade, ieşî şi du-te !... Tu stai ! Ce ? Nu te 'vinge
 Durerea pentru mine ?... Pe mine m'a învinsă
 Şi-am coborită la tine !... O clipă şi ne-amă stinsă !
 Cinade, tu-mă vrei mórtea !... Ah ! inimă nebună !
 Te-am ascultată ! — Cinade, e nópte fără lună,
 Ca sufletu-mă de négră !... Cinade, ieşî şi peră !...
 Şi de mai este-o viéță ... ne vomă vedé în ceriă !

CINADŪ.

(îmbrăţişând'o şi sărutând'o)

Mé ducă ... dar' voiă întórce corona a ţi-o pune !

Scena VIII.

(Optumă intră cu ostași după el.)

CINADŪ.

De n'ai crezutū, acuma ce veđi aici iți spune,
Că eū suntū domnū !... Irina o vreaū și ea mē vrea !

(La unū semnū alū lūi Optumū ostași se apropie de Cinadū,
elū smulge spada de la unulū și în luptă dobóră pe mai
mulți și iese.)

OPTUMŪ (cătră ostași)

Ostași orī viū orī capulū ! (ostași unii iesū răpede, alții ducū
pe cei căduți.)

(cătră Irina) Și tu . . . perirea mea !

IRINA.

(aruncându-se în genunchi)

Părinte ! -

OPTUMŪ.

Optumū de astăđi părinte nu mai este !

(respingend'o)

Ér' tu, nefericire, aici imi putređesce !

(iese încuindū-ūsa.)

ACTULŪ ALŪ TREILEA.

(In palatulŭ domnescŭ.)

Scena I.

MARGA.

Și ai putut'o 'nchide? . . . Tu nu! Visezi, Optume!
S'o 'nchiđi! Și încă unde? . . . Din cei mai răi în lume
Tu n'ai închisŭ pe nime!

OPTUMŪ.

Dar care a scăpatŭ

Pe celŭ mai rău sub soare, pe celŭ mai blăstematŭ,
Ea cea mai

MARGA.

Blăstemată? . . . Unŭ ângerŭ ca Irina!

Ea, singura ta fiică!

OPTUMŪ.

Și ea mi-a stinsŭ lumina!

MARGA

I-ai stins'o tu, Optume! De ce? Căci a iubitŭ!
Tu n'ai iubitŭ, Optume? Tu nu scii, n'ai simțitŭ,
Ce toți simțimŭ în viață? Sėu nu scii, că 'n iubire
Adorme beata mințe, și omu-ı totŭ simțire!
Simțire? Nu, totŭ flacări! Sėu nu scii că 'n amorŭ
Unŭ dumneđeu sėu domonŭ e bietulŭ muritorŭ,

Și totu' ceea ce face în noua sa ființă,
 Puterea lui nu este, și nici a lui voință.
 Și cine-lu schimbă ore? Nu totu' unu' dumnezeu?
 Elu' este-atotputernicu' în bine ca și 'n rău;
 Și binele și răulu', ce-lu' face cin' iubescce,
 Făcendū, elu' marea lege a firei împlinesce!

OPTUMŪ.

Ușora-ți minte, Margă, cumplite mi-a grăitū!
 Cuventu-ți totu' răstornă, ce Tatălu' a 'ntogmitū.
 Iubirea, va să dică, ea țera pôte vinde,
 A-și omori părinții, chiar cerulu' pôte-aprinde,
 Ea pôte firea tótă s'o 'ntorcă susū-in-josu',
 Ea mai pre susū de Tatălu', de diavolu' mai pe josū!

BCU Cluj / Central Library Cluj

Și cugeți tu, Optume, că a sciutū ce face,
 Că scapă ucigașulu', că turbă-a țerii pace?
 Nimicu', nimicu', Optume, din tóte n'a sciutū!
 Împinsă de-alu' ei demonū, ea tóte le-a făcutū;
 Și pôte nu împinsă atătū de-a lui putere,
 Mai multū de sbuciumarea, de crâncena durere,
 Când' a aflatū, acolo Cinadū cum suferea.
 L'aū liberatū . . . acestea, acestea și nu ea!
 Nainte ca să judeci, te judecă pe tine!
 Ți se 'ntêmpla asemeni — făceași și tu mai bine?
 Nu dicū la bētrânețe, dar tinērū când erași,
 Cum tinēră-și Irina! Ean spune-mi, de sciași
 Închisă ore unde pe-a ta iubită Flóre,
 Nu mi-ai fi 'ntorsū pământulu' cu fundulu' susū la sóre,
 Sē scape numai Flóre, ér' alții pēră toți!
 Ce, nu făceași, Optume? Ean spune decă poți!

— Optume unde-î cheia ? Dă-mi cheia, dă-mi Optume !
 Vrei să-ți omori tu fiica ? Ea, singură pe lume,
 În care după mörte mai poți încă trăi
 Nu numai cu-alü tēu nume, ce nu va veșteđi
 Pân' va suna pe lume o limbă românească,
 Dar chiar cu-a ta făptură. Ah ! las'o să trăească !
 Optume ! . . . dar Irina nu e numai a ta !
 Nu este-a ta, Optume ! Nu poți tu ce veî vrea !
 Trecutulü, viitorulü, în ea se împreună,
 În sinulü ei s'ascunde mărêță și străbună
 A Glăđilorü semință ! Din sinu-î va 'nflori
 Mărirea viitoare ! Tu n'ai dreptü a sdrobi
 Acestü altarü, Optume ! Chiar umbrele lorü sfinte
 Sē vorü scula asupra-ți din vechile morminte !
 Optume, unde-î cheia ? . . . Nicî macar unü cuvântü !
 Nicî féra cea mai crudă, Optume, pe pământü,
 Ea nu-și omórá feții ; ea-î caută și-î iubese
 Și viêta chiar și-o pune ! . . . Cu multü mai omenesce
 Sē-și caute-o férá feții, decâtü chiar unü Optumü ?
 Atunci te sfarmă lume, și te prefâ în scrumü !
 — Optume, unde-î cheia ?

OPTUMÛ.

În lacü !

MARGA.

Auđü eü bine !

OPTUMÛ.

În lacü !

MARGA.

Glumescî, Optume ?

OPTUMŪ.

Glumesce decă-ți vine!

MARGA.

(în estremă desperare.)

Sfărmați-v'acum ceriuri! Despică-te pământū !
 Prefaceți lumea tótă țerină și mormântū !
 Sē péră omenimea, semința blăstemată!
 Tu celū ce-ai făcutū tóte, de ai greșitū vre-odată,
 De mórte, ah! greșit'ai pe omū de-ai inființatū !
 Sfăramă-lū și-ți ușorā cumplitulū tēū păcatū!
 Dar pân'atunci aicea voiū grămădi țerină
 Acestea ziduri negre... și totū te scapū, Irinā!
 Mē ducū sē rēscolū iadulū sē-mī vinā 'n ajutorū,
 Sē-mī scape pe Irina de-unū tatā-omoritorū!
 Îndoioșa-voiū iadulū și-i voiū sufla simțire,
 Ce a peritū din sinu-ți, o négrā omenire!

OPTUMŪ.

Te liniștesce, Margă; ascultă unū cuvântū.
 Sunt tatā, da! sunt tatā: unū dulce dreptū și sântū,
 Și-o datorie, alta cum nu mai e mărățā,
 Și nici mai grea în tótā amara-ne viēță!
 Sunt tatā, dar nu numai Irinei tatā-sū eū,
 Sunt, Margă, și alū țerei, și 'ntâiū sunt tatālū seū!
 Și viēța mea și-acelorū la cari le-am datū viēță
 N'ajungū în fața țerei nici câtū unū capū de ață.
 Sē péră domnū și casā, suflate țernā 'n vântū,
 Dar sē trăescă țera și dreptulū eī celū sântū!
 — Și ce-a făcutū, Irina? Ea a scăpatū dușmanulū
 În gâtulū țerei gata s'arunce-orī când arcanulū,

Să-și împlinescă numai nebunele-î dorinți.
 Trecut'am în viață prin multe suferinți,
 Dar n'am simțit vre-odată dureri atât de grele,
 Dureri nu pentru mine, — căci ce-să Țilele mele ?
 O clipă, două încă ! — dar pentru-acestă pământ, —
 Ce l'au stropit străbunii cu sângele lor sânt !
 Curând vor să mă 'ntrebe, trecându pe altă lume :
 Cum ne-ai lăsat tu țera ? Ean spune-ne Optume !...
 Și ce voi Țice-atuncea ? Un lup sfășietor
 Eă l'am lăsat în pace s'aștepte până mor !
 — Dar n'are să m'aștepte prin foc acum, prin apă,
 Și viă l'aducă aicea, ori capu-î sus în țepă !
 Gonașii sunt pe urmă-î.

MARGA.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Gonașii ! . . . Mă 'nfioră !

Dar . . .

OPTUMŪ.

Tată, fiă să-mi fie, elă e ucigător, —
 Și când mi-lă vor aduce, Irina va să iasă !
 (s'audă trâmbițele.)

Gonașii vin !

MARGA (agitată.)

O ! ceriuri, puterile mă lasă !

Ori viă ori mortă, totă una ! Cinadă este perdată !
 Scăpată elă cu viață, Irina . . . s'a trecut !

Scena II.

OPTUMŪ.

(cătră gonași) Cinadū ? . . .

UNŪ OSTAȘŪ.

Înalte dómne, pe urmă ne luarămŭ ;

Elŭ apucase bine, dar noi ne 'nariparămŭ,
 Și-orî-câtŭ pe calu-î agerŭ ca vântulŭ s'așternea,
 Noi totŭ mai strînși și-aprópe sburamŭ în urma sa,
 O clipă . . . dóuē încă, și stéua i-o damŭ stinsă, . . .

Dar étă Tisa 'n cale cu fața ei întinsă !

S'aruncă și se duce ca șerpele 'nnotândŭ ;

Ne aruncămŭ în urmă-î, Cinadū însē strigândŭ

Deșteptă miî de Unguri ce sta ascunși în trestii

Și așteptaŭ sé vađa, ce-aduce gura vestii.

Săriți, fârtați, elŭ strigă, Optumŭ e 'n urma mea !

Săgețile ca plóia asuprá-ne cădea.

Dar nu-lŭ slăbimŭ din urmă, dușmanii sarŭ din maluri,

Și-o crâncenă jurghiere roșesce-a' Tisei valuri.

Vedëndŭ a lorŭ mulțime, cădëndŭ ai nostri doi,

Cu spada ne tăiarămŭ prin ei drumulŭ napoi.

Eșindŭ la țermŭ stăturămŭ, și dincolo de-odată

Miî strigăte se 'nalță la bolta înstelată :

„Cinadŭ sé ne trăiéscă !“ Și „mórte lui Optumŭ !“

„În valuri ! Peste Tisa ! Româniî fumŭ și scrumŭ !“

Cu strigăte turbate ei nóptea 'nflora

Și zingăte de arme la ceruri se 'nalță.

OPTUMŪ.

Și Unguriî la Tisa ei cum s'aŭ adunată ?

OSTAȘULŪ.

Aicea ét' unŭ Ungurŭ, pe care l'amŭ vênatŭ !
 Trecuse peste Tisa sê vadă ce-î în țeră ?
 Ea dórme sêu se mișcă ? Când vru se 'ntórne éră
 Elŭ ne căđu în mână, și-aicea l'amŭ adusŭ,
 Sê spună elŭ ce caută unde nimicŭ n'a pusŭ ?
 Sêu vorŭ ér' sê 'nălbéscă câmpiile cu óse,
 Căci, țeŭ, de-unŭ timpŭ încóce nu parŭ așa mănóse.
 De i-arŭ aduce sfînții, de multŭ i-amŭ totŭ doritŭ,
 Sê-mi desmórțescŭ cea brâncă, căci mai a 'nțepenitŭ.

OPTUMŪ

(cătră prisonerŭ.)

Grăesce, cin' vè puse ? . . . Orî v'ați uritŭ viéta ?

BCU Cluj / Central University Library Cluj

UNŪ OSTAȘŪ.

Nu sciți voi ce-î Românulŭ ? Nu i-ați gustatŭ dulcéta ?

PRISONERULŪ.

Măria-Ta, iertare ! Nu suntemŭ vină noî ;
 Aici suntŭ vinovații, aicea între voi !
 De-aici la noî veniră spunêndŭ că óre-care,
 Chematŭ la scaunulŭ țerei, l'ai pusŭ tu la perđare,
 Și dându-ne multŭ aurŭ, și multŭ mai promițêndŭ,
 Aŭ ridicatŭ mulțime s'alerge-aici curêndŭ.
 Așa e firéa nóstră, ne batemŭ pentru plată,
 Și nu căutămŭ cu cine, de-ar' fi alŭ nostru tată.
 Dar sê mai sciŭ, că unii și chiar la craiŭ s'aŭ dusŭ,
 Și spunŭ, că tótă țera ei lui i-arŭ fi supusŭ ;
 Și steagurile craiulŭ le-a și trimisŭ prin țeră,
 Și glótele mulțime din câmpuri ridicară.

Și de-cu-seră tóte la Tisa aũ sositũ,
Și așteptaũ sã vadã dincóce ce-amũ gãsitũ.

(s'audũ bucine din depãrtare.)

OPTUMÛ.

Audĩ! Dușmanu 'n țerã! . . . (incepe a se lumina scena.)

Și flacãre pe dealurĩ

Ne spunũ a lui intrare! Cu toți l'a' Tisei malurĩ!

(bucinele se înmulțescũ și sunã totũ mai tare.)

La arme, micũ cu mare!

OSTAȘII (trãgẽndũ spadele.)

La arme ce-ĩ Romãnũ!

UNÛ OSTAȘÛ.

Sẽ ingrãșãmũ ér' cãmpulũ cu sãnge de Cãpcãnũ!

(ostașii iesũ.)

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Scena III.

OPTUMÛ.

Tu ai învinsũ, ah! Margã! Triumfulũ i-alũ Irinii,

Cinadũ sã vã trãescã, si pãrã toți Romãniĩ!

Dușmanii suntũ în țerã, Cinadũ este cu ei,

Ești-i înainte! . . . Femei, femei, femei!

(Marga leșinã. Optumũ, aruncãndũ cheile lângã ea, iese.)

Scena IV.

MARGA (deșteptãndu-se.)

S'a dusũ! La lucru, Margã! . . . Așteptã-mẽ Irinã!

Decãtũ sã nu te mântui, mai bine totũ țerĩnã! . . .

Așteptă!... Vină!... (iese și în scurtu se reîntorce.)

Nici sufletu!... Toți par'-că au muritu!

Ca unu mormentu palatulu, pustiū și amurțitu!

Ah! unde-mi e puterea să sfarmu cumplita pörtă,

Să te mai vedu odată, Irină... viie... mórtă!

Dar' vai! pe amëndouă aici ne-oru mormenta

Aceste negre ziduri!... Începu a se nălța

La ceruri nuori de flacări!... Dușmanulu vine, vine,

Nălțându scrumulū la ceruri, josu semenându ruine!

— Cinade, dușmanu țerii? Voesci tu să străpungi

Chiar sinulu mamei tale!... Cinade, n'ai s'ajungi!

Pe celū ce contra țerii, se légă, se oștesce,

Nu-lū rabdă nici pământulu, nici iadulu nu-lū primesce!

De-a răsbunării ghiară scurmatu și sfășiatu,

În haosulu de-afară bătutu și svénturatu

Își va căuta scăpare, și-a iadulu cumpiire

I s'ar' păré, primindu-lū, ceréscă fericire!

(vede cheile și le ridică.)

Dar ce chei suntū aceste? O! tatălū meū cerescū?...

Suntū cheile 'nchisórei? Le vedu ori aiurescū?...

Da, da, suntū a' 'nchisórei!... Așteptă închisóre!

O clipă... și din iadu-ți, Irină, ér' la sóre!

Scena V.

(Unu locū publicū. Bărbați, femei, ostași, venindū din
tóte părțile.)

IONELŪ (înarmatū)

Așa veđi, imi mai șede! Să juri, că nu sunt eu:

Deū, ce frumosū ostașulu — din mielū de-odată leū!...

Mai credū și eu acuma, că e ceva de mine.

Vezi, fetele de colea se 'ntrébă : óre cine ?

(Cătră fete) Sunt eü, Ionelü! Ađi nópte dormii ca grădinarü,
Şi điceţi-mi acuma, că nu sunt ghinerarü!

(În parte) O! de sciam eü cine-sü!... Avuşi tu dreptü... Irinä!

De-atunci, nu-ş-cum, în mine s'aprinse o lumină...

Lumină ca unü sóre! Ce-am fostü—eü nu mai suntü,
Nu calcü par'-că pe lume... mă simtü purtatü de vëntü...

Îmi vine să spargü lumea!... Abia apucü, duşmanii

Să dee ochi cu mine, să-mi sature croncanii.

— Dar când apoi din luptă în arme fulgerându

Mă voiü întorce-acasă cântându şi fluerându,

Cum vi s'orü duce ochii, căprióre sprâncenate,

După Ionelü de care acuma nici v'abate!...

De, de, nu vreţi acuma, şi-odată eü n'oiü vrea!

Dór' o să vină apă şi pe la móra mea!

(tare) Dar, naiba! nu mai sună! Ici peptulü clocotesce,

Şi spada după sânge în técă îmi lihnesce!

(S'audü trâmbiţe, fetele şi ostaşii facü două grupe şi cântă.)

OSTAŞII.

Auđi buciumulü de lupă,

Remasü bunü, iubita mea!

Sufletü arsü, inimă ruptă,

Eü vë lasü aici cu ea!

FETELE.

Du-te, scumpe, şi nu plânge,

Alta multü mai frumuşea

Te aştéptă 'n câmpü de sânge,

Este dulce ţera mea.

Du-te, luptă şi-o măresce;

Până tu vei înturna,

Ea cunună-ți împletesc,
Eü ți-aprindü inima mea !

OSTAȘII (plecându.)

Remasü bunü și dómne-ajută,
Susü la luptă câți trăimü ;
Țérä mare și temută,
Orî în luptă toți murimü !
(Se vëdü päläläile arđëndü pe dealurî.)

ACTULŪ ALŪ PATRULEA.

Scena I.

(Câmpulŭ de luptă. Peste scenă fugŭ ostași unguri luptându-se cu ostași români, cari îi urmărescŭ. Optumŭ apare fugărindŭ inimiculŭ.)

OPTUMŪ.

Și după ei!... Sfărmați-i! Să nu lăsați semință!...

Vre unulŭ doî scăpați-mi, să fie de credință;

Să 'ntórne și să spună, cum ceialalți Câpcâni

I-aŭ frământatŭ cu țerna turbații de Români.

Pe urma lorŭ! Și care vă vorŭ scăpa din spadă

În ale Tisei valuri la pești lăsați-i pradă.

— Dar îmi scăpă din mână celŭ Iudă vîndătorŭ!

Acelŭ ce-lŭ va aduce va fi alŭ meŭ feciorŭ,

Și când m'a chema domnulŭ, în tronu-mi va să ședă.

Pe ei! Pân' sântulŭ sóre pe cerŭ mai luminéză,

Să vadă-a' nóstre fapte, și când va fi apusŭ,

O nópte 'ntrégă s' aibă strămoșilorŭ de spusŭ.

Scena II.

(În palatulŭ domnescŭ.)

MARGA.

Ce péză rea, Irină, în mână cheia-ți dede

Să scoți perirea țerei din nópte, din obede ?

IRINA.

Satana, dulce Margă, în forma lui Ionel !

MARGA.

Ionel !, ce părea ânger !, . . . să scape pe-ună mișel ! ?

IRINA.

Chiar el !

MARGA.

Și unde este, potaia blăstemată,
Aici se-î sulesc gâtul ! . . . Să mi-l aducă 'ndată !

IRINA.

Și ce-î Ionel de vină, o ! Margă, dulcea mea ?
Greșelele făcute la ce le-ai încărcă
Cu altele mai noue, când una ce-î făcută
Nu pot mai mult s'o ștergă nici fapte mari o sută !

MARGA.

Voi v'ați unită cu toții ! . . . Perire !

(iese.)

IRINA.

Am ieșit ! . . .

De ce-am mai ieșit ore ? De ce nu am perit
De-a' nopții negre paseri acolo sfâșiata !
De ce m'ai scăpat ore, o sorțe blăstemată !
Să vedă Cinadă cum vine, urgie, foc și feră,
Asupra țerei sale ? S'o vedă cum ea la cer
În fum și scrum se 'nalță . . . s'amestecă 'n țerină ?
Și eu i-am dat viața, i-am dat-o cu-a mea mână,
Să-l vedă asupra țerei sus spada 'nvolburându,
Cu-ală fraților sei sânge câmpiile 'ngrășându.

Să-lă vedă încenușându-și locașurile sfinte,
 În care se 'nchinase elă singură mai 'nainte ?
 Să-lă vedă punându genunchiulă pe gâtulă tăă, Optumă ?
 Și să mă sciă eă însa-mă, chiar eă... și încă cum ?
 Eă singură, eă una... și eă vina la tôte !
 Păcată, vândare, sufletă mai negru se mai pôte ?
 Ah ! ce-ăi făcută Irină !... Irină, ce-ăi făcută !
 De ce a ta ființă pe lume-a mai născută ?
 De ce n'ăi stată ascunsă în nóptea nimicii
 Să nu mai veđi lumina, să nu mai sciă ce-să vii,
 Să nu simți ce-ăi plăcerea, să nu gustă ce-ăi amară !
 Despică-te, pămēnte, să intru în tartară !...
 Dar nu, aici e iadulă, aicea stăi Irină !
 Aici îți ie rēsplata... la lume, la lumină, ...
 S'o veđi și să te vadă, să vadă și să veđi !
 Aicea stăi, Irină, trăesci oră te 'nscrumezi !
 — Irină, ai pusă foculă, acuma veđi și-lă stinge !
 L'ăi deslagată tu însăși, acum mergă de-lă învinge !
 Te du prin focă, prin apă, Irină, chiar prin iadă,
 Te du acum și-opresce turbarea lui Cinadă !
 Să veđi, în ală seă sufletă iubirea ta-ă mai mare,
 Seă e mai mare dorulă de négră rēsbunare !
 Te du și 'n a lui cale aruncă-ți ală tăă trupă —
 Să trecă !...

Atunci din sinu-mă eă inimă te rupă
 Și mi-te-aruncă în țernă să mi-te rōđă-o féră !...
 Cine-a mușca din tine înveninată să péră !
 Ér' sufletu-mă s'a duce rēsplata să și-o ia,
 Căci celă ce vede tôte va sci de-ă vina mea !

Scena III.

(În tabăra lui Optumă.)

OPTUMŪ.

Și-aū mai rămasū ?

UNŪ OSTAȘŪ.

Ce 'n trestii a mai pututū sē scape.

Ne luarămū pe-a lorū urmă, și ale Tisei ape
În sânge închiegate de-lungū vorū băltui
Și peșcii cu-a' lorū leșuri pascēndū i-orū înmulți.
Acei ce mai scăpară cu vieța printre unde
S'afundă 'n păpurișuri și nóptea îi ascunde.

OPTUMŪ.

Și nu aflareți nimini Cinadū ce s'a făcutū ?

ALTŪ OSTAȘŪ.

Pe-aci sē-mi cadă 'n mână, dar' par'-că fu făcutū,
Peri ca o nălucă.

ALŪ TREILEA OSTAȘŪ.

Tăindū prin ei, îmi pare,
Că-lū vedū fugindū 'nainte pe-unū agerū șoimū în ȧare,
M'așternū pe a lui urmă, și țintă 'n ochi ilū ținū,
Aprópe... mai aprópe! Mi-ardea cumplitū în sinū
A rēsbunării flacări!... Invērtejescū cea spadă,
Și-acum, acum, asupra-ī unū trāsnetū sta sē cadă,
Când étă-ne la maluri... in Tisa elū s'aruncă...
Ca șerpele pe urmă-ī... dar' dincolo 'ntr'o luncă
În trestiișū s'afundă. M'oprescū și ascultândū
Părea c'audū departe unū vuetū rēsunândū,

Dar amuți îndată ; era în trestii vântul
 Séu de alú luptei vuetú gema încă pământulú ;
 Eú nu puteam alege, și-o luaí éráși 'napoi.

OPTUMŪ.

Dar dincolo de Tisa simțit'ați dușmani noi ?

ACELAȘI OSTAȘŪ.

Nimicú, înalte dómne ; decâtú cari mai scăpará,
 Prin păpurișulú negru tăcuți se cufundará

ALŪ PATRULEA OSTAȘŪ.

Eú rătécitú prin trestii âmb lai mai multú cercândú,
 Pân' nimerii la țermuri : aicea ajungéndú,
 Zării o movilița, suii și n depártare,
 Prin stuburile negre, nici cea mai micá zare
 Eú nu vèđui de focuri, nimica nu simții,
 Ce-ar' seména cá s'aflá pe-aprópe ómeni vii.
 Tăcute eraú tóte îngiuru-mi ca morméntulú. —
 Le-amú datú sé țină minte !

ALŪ 5-lea OSTAȘŪ.

Sé-i mai aducá sfântulú !

ALŪ 6-lea OSTAȘŪ.

Sciú c'orú avé sé spuná de-acum din fií în fií !

ALŪ 7-lea OSTAȘŪ.

De-aci 'nainte, Dómne, tu spaim'o sé le fií !

Scena IV.

(În tabăra lui Cinadă. Vuetă la ușa cortului lui Cinadă. S'audă afară strigări: „*Mărte Românului! Mărte vîndătorului!*
Pe elă!“.)

CINADŪ.

Vorū sē mē sfășie-aceștia, și-abia ce am scăpatū !
O ! sôrte-afurisită aceluī . . . renegatū !
Aici sē-mī perdū viēța? . . . Eū pentru-acește fere?
Și ei încă sē-mī strige! . . . Nu crepī în mine fiere!
Eū vîndătorū și colo și-aicea vîndătorū !
Ce ai ajunsū, Cinade! (s'aude unū noū sgomotū la ușă)
Și ce? Mișeiī vorū . . .

(O femeie în negru intră rāpede, cāți-va ostași în urma ei.)

De unde? Ce vrei? **Spune!**

(Femeia face unū semnū sē rēmānă singurī. La unū semnū alū
lui Cinadū ostași se retragū.)

FEMEIA.

De unde? (se desvĕlesce.)

CINADŪ.

Cerū! . . . Irinā!

(voindū s'o îmbrățiseze, Irina 'lū rĕspinge.)

IRINA.

Departe de la mine, departe négra-ți mână,
Cruntată și pĕtată cu sânge de-ai tei frați!

CINADŪ.

Irinā! . . .

IRINA.

Nu Irinā! . . . Dușmani neîmpăcați!

CINADŪ.

Și tu încă dușmană!

IRINA.

Dușmană ca și tine!

CINADŪ.

Cinadū — dușmană Irinei!

IRINA.

Dușmană... și încă cine!

Și cum!...

CINADŪ.

Ți, celū mai negru!

IRINA.

Cum e unū vîndătorū!

De domnū, de a lui țără, și încă de-alū lui.... dorū!

CINADŪ.

De domnū? ... Te 'nșeli, Irină! Eū domnū n'avui pe nime,
 Ci bufnele și șerpiī acolo 'n adâncime,
 Acestia-mī erau domniī; eram în voia lorū,
 Sē mai trăescū cu spaimă, sē chinuiū sēū sē morū.
 Și simțū mai multū avură acele crunte fere
 Decătū.... Dar susū e cerulū, și sēmă ne va cere!
 De țără?... Care țără? Celū iadū întunecosū?
 Acela-mī era țera!

IRINA.

De nu te-ași mai fi scosū!

CINADŪ.

De dorū?... De dorū, Irină, am trasū acēstă spadă!
 Sēū doru-mī se 'mplinesce, sēū lumea tōtă cadă.

IRINA.

Eû pe Cinadû iubit'am . . . eroû nu vëndëtorû,
 Apărătorû alû țerei, nu țerei sfărmătorû.
 Cinadû mai esti tu astăzi? . . . Eroû mai esti tu ôre?
 Nu, nu, din aste fere ești cea mai răpitoare!
 Tu nu mai ai nimica în cerû și pe pământû!
 În peptû, în locû de sufletû, ai numai negru vëntû!
 Și ce? Tu cređi, nebune, c'aceste limbî streine
 Vorû pune domnû în țeră unû vëndëtorû ca tine?
 Nu auđiși de-acuma, ce nume-ți dau chiar ei?
 Căpcâni . . . dar sciû s'alégă pe bunû dintre mișei.
 Și togmai sê te pună, s'o scii mai dinainte,
 Acêsta-ți va fi calea ne'ntórsă — la morminte!
 Va sê te rabde țera, ce tu o ai vëndutû?
 Totû ce Românû trăesce, Românû va rîi născutû,
 Nu-și va 'mplini o sântă, mărêță datorie,
 Amestecândû în țernă o viêtă de urgie?

CINADÛ.

Irină, uiți c'aceia Cinadû nu-i pețitorû!

IRINA.

Dar sciû, că ucigașulû i-acum și vëndëtorû!

CINADÛ.

Dar scii că-sû domnû aicea?

IRINA.

Și ursulû, mi-se pare,
 E domnû și elû în codru, unû omû când ins' apare
 Nu pôte sê-s'ascundă afundû câtû ar' dori.

CINADŪ.

Ce ursū îți pare astăzi, chiar mâne leū va fi!
 Cu-acéstă spadă, veđi-o, prin focū și sânge vale,
 La tronulū tēū, Optume, eū mâne-o sē-mī facū cale,
 Și pentru iadu 'n care adâncū m'ai aruncatū,
 Eū mâne-ți deschidū calea la raiulū depărtatū!

IRINA.

La tronū?... Și... tu Cinade? Sfărmândū a ta moșie?...
 A ta?... Tu ți-ai vëndut'o! Tu calci dușmanū pe glie
 Sub care zace țerna celorū ce te-aū născutū!
 Născutū? Ce? Tu din ómenī?... O fēră te-a făcutū!

CINADŪ.

La tronū! Și tu, Irinā, coróna imī veđi pune,
 Nicī sórele de mâne pân' încă nu apune!
 Orī tu a mea, Irinā, orī eū josū în mormēntū!

IRINA.

E timpū încă, ascultă, ascult'alū meū cuvēntū!
 Întórce-te, Cinade, din calea de perđare;
 Optumū e bunū pe-atâta pecătū elū este mare.
 Te du și-ī ingenunchie sē-ți ierte-alū tēū pecătū,
 Și te-ai scăpatū pe tine și țera te-a iertatū.

CINADŪ.

Ce ai grăitū, Irinā? Cinadū? Elū sē-se 'nchine?
 Ce? eū, sē-mī cerū iertare? Și încă de la cine?
 De la Optumū! Elū care, și 'n cugetū mă 'nflorū,
 În locū sē me omóre, m'a aruncatū sē morū

Încetă mâncatū de fere în peșcerea adâncă !
 Și cum ? Sē mergū acuma și sē sărutū eū încă
 O mână ce mē 'mpinse de viū în celū mormēntū ?
 Mai dulce-mi era mórtea ca viēta sub pāmēntū,
 De-o miie orī mai dulce, decâtū, mintea-mi înghēță !
 Sē veđi tu vermiī morții rođēndu-te 'n viēță !
 Și cum ? Cinadū atuncea, căđutū și umilitū,
 Mai fi-va Cinadū óre ? În țernă tăvālitū
 L'a mai cunósce lumea ca celū ce-a fostū odată ?
 O ! nu ! e mortū atuncea, și-o mórte 'ntunecatā !
 Și de-ai trăi câtū lumea, trăesci înmormēntatū,
 Și nume și ființă eternū s'aū cufundatū !
 Trăesci sē-ți veđi cu ochii cumplita, négra mórte,
 Rușinea, nimicia ! . . . Nu voiū acēstā sórte !
 Și cum ? Sē vēndū acuma pe cei ce l'aū primitū,
 Carī din nimică éráși atāta m'aū măritū ?
 Și n'ai avé dreptate sē đici atunci, Irinā,
 Esti vēndētorū, Cinade, esti vēndētorū . . . te 'nchinā !
 Mai bin' sē morū odatā cređutū ca vēndētorū,
 De câtū, trăindū, eū singurū sē-mi đicu : esti trădătorū !
 Mai bine pérā lumea, și . . .

IRINA.

Țēra ta sē pérā !

CINADŪ.

Sē pérā !

IRINA.

Cinadū numai, ce-a fostū sē fie érá ! . . .

Blăstemū, blăstemū ! . . . Irinā, pe cine ai scăpatū !

Tu pe dușmanulū țerei din mórte l'ai sculatū !

CINADŪ.

Nu, Nu! Pe domnulū țerei l'ai învîiatū, Irinā!

(Afară strigăte: „*la luptă! la luptă!*“ Irina se învêlesce.
Intră ostași.)

UNŪ OSTAȘŪ.

E nóptea jumătate, pe cerū orî-ce lumină
S'a stinsū, și tu, Cinade, ce-ardeaî de-alū luptei dorū,
Petreci aici molaticū! (ridicândū vëlulū depe fața Irinei)
Adevêratū odorū!

CINADŪ (trăgêndū spada.)

Napoi! Cine-o atinge l'amestecū în țerinā!
Acêsta-î a mea dómna, a luî Optumū Irinā,
A mea și-a vóstră dómna!

OSTAȘII (trăgêndū spadele)

Trăiêscă, ne 'nchinămū!

CINADŪ.

Haideți acuma zestrea sê mergemū sê ne-o luămū!
(Ostași iesū.)

IRINA.

Irina! Eū aicea, eū dómna ta!... mai bine!...
Mai negru ca acestia e sufletulū în tine!
Eū... dómna ta... și zestrea -- alū patriei mormêntū?
Despică-te, mē 'nghite, afurisitū pămêntū!...
(scóte pumnalulū ascunsū în sinū voindū sê-și
străpungă peptulū.)

CINADŪ (smulgêndu-î pumnalulū)

Nebună! (voesce sê iêsă)

IRINA (aruncându-se înaintea luî.)

Pân' nebuna mai are-unū stropū de sânge,

Tu n'o s'e-mi ieși de-aicea !...

(Cinadū o dă în laturī și iese, Irina se ridică.)

Se rupe orī se frânge !...

Scena V.

IRINA.

Te-ai omoritū, Irinā ! Tu țera ți-ai perdutū !

În locū s'e scapi din cursă, mai tare te-ai bătutū,

Și tu cu-a ta 'nvoire... cu voia ta deplinā !

Nu elū, tu estī perirea, tu singurā, Irinā !

Irinā ?... Tu aicea în cortū la vëndătorū !

Tu dómna lui ? O cerurī ! cumplitū, spăimântătorū !

Alū tēu părinte 'n luptă și 'ntinsū pōte 'n țerinā,

Tu peste-a' lui cadavru la tronū s'e suī, căpcână !

Unde s'e fugī, Irinā ? Ah ! unde pe pāmētū

Tu s'e te-ascundī de ómeni, de-alū sórelui ochiū sântū ?

Se 'ntorcī în ta țerā în care cu-a ta mânā

Ai aruncatū perirea ? (s'audū zingānirī de arme.)

Auđi, auđi, Irinā !

Omoru 'n dinți crășnesce de sânge însetatū !

Mergi, spalā cu-alu tēu sânge neștersulū tēu păcatū !

(iese.)

ACTULŪ ALŪ CINCILEA.

(Câmpulŭ de luptă.)

Scena I.

(Înaintea cortului lui Optumŭ unŭ focŭ abia pâlpăindŭ.
Încôce și încolo ostași dormindŭ.)

OPTUMŪ.

Nimicŭ nu se mai simte ; unŭ semnŭ macar de vieță !
Zacŭ tôte îmbătate de-a somnului dulceta,
Uitândŭ a' vieții rele, ce toți pe-acestŭ pământŭ,
Și vermele din țernă și paserea din vântŭ,
Și omulŭ ce domnesce uscatŭ, noianŭ și mare,
Le sufêră și-i frământă, dar dintre toți mai tare
Chiar omulŭ ce se crede alŭ lumei domnitorŭ ;
Și cclŭ mai multŭ din ômeni, mai greŭ suferitorŭ,
E cela ce se 'nalță mai susŭ în omenime :
A vieții suferință i-a vieții înălțime !
— O ! dormi, junime scumpă, tu ai sê mai trăesci,
Și multŭ pentru moșie sê suferi, sê oștesci !
Eŭ priveghezŭ la capu-ți, căci mâne, mâne, pôte,
Colea sub glia négră o sê mē scapŭ de tôte.
Căci multe mi-a datŭ cerulŭ și ȃile pe pământŭ
Și multă și mărire, dar făr' de numêrŭ suntŭ
Amarurile lumei, și ȃiua care vine
Nu scii de-ascunde 'n sinu-i miî rele sêu vre-unŭ bine !
— Ce vuetŭ !... Parc' unŭ trootŭ s'aude ropotindŭ !...

Vre-ună călăreț!... Da, étă-lă pământulă sguduindă!
I-aci! Ce va să fie, de vine vântu...? (intră călărețul.)
Ce scire?

CĂLĂREȚUL.

Pe malulă Tisei, Dómne, veghindă în neclintire,
Simții prin trestiișuri, căci vântulă n'adia,
Ună sgomotă, ce cu 'ncetulă crescea, s'apropia.
Sclipiri răsără de arme din când în când în ȧare.
Eă alergăi, ér' alții rēmaseră 'n veghiare!
Mă temă! (s'aude vuetă.) Auđi!

ALTŪ CALĂREȚŪ (venindă răpede.)

Alérgă furișă ca nisce căni!

OPTUMŪ.

(sunândă din cornă.)

La arme! Susă la arme! (óstea se ridică.)

OSTAȘIL.

Susă, mórte la Căpcâni!

(iesă.)

Scena II.

(În dărcptulă scenei s'audă trâmbițe, vuetă de arme. Ostași
se retragă peste scenă luptându-se, scena se acopere de morți.
Apare Cinadă cu ostași după el.)

CINADŪ.

Noi amă învinsă!

UNŪ OSTAȘŪ.

Dușmanii zacă étă în țerină!

ALTŪ OSTAȘŪ.

A vóstră este țera!

ALŪ TREILEA OSTAȘŪ.

Dar încă nu deplină !

De-acum 'nainte încă se simțā c'am învinsū !

Sē ne vērșāmū asuprā-ī, sē stingemū ce nu-ī stinsū !

ALŪ PATRULEA OSTAȘŪ.

La pradā ! Fără pradā nu-ī vingere mārētā !

Sē guste și-aī de-acasā a 'nvingerii dulcētā !

OSTAȘII TOȚI.

La pradā !

O VÓCE.

Omorū și flacări !

CINADŪ.

Ostași și 'nvingători !

Vomū aștepta aicea a' țilei dalbe țori,

Și-atunci apoi pleca-vomū l'a lui Optumū cetate,

Sē ne 'mpărțimū a' sale averi nemēsurate,

Și pe-a' lui tronū de aurū noi domni sē ne 'nălțāmū.

Sē nu sfārmāmū noi țera, căci astăzi ce prādāmū

Abia o ți sēu dōuē de pōte sē ne țină.

Ce-ajunge tronulū d' aurū când țera e 'n țerinā ?

Dincontrā se 'nflorēscā, s'avemū pe ce domni,

Și fii de fii nostri din ea a se 'ndulci.

Sēu nu vedeți voi bine, că în a vōstrā țerā,

Sfārmāndū ce-a fostū odatā, ađi duceți viētā-amarā,

Și dēcā 'ngiurulū vostru mereū veți pustii,

Toți leșinați, ca mâne, de fōme veți peri.

UNŪ CĀPITANŪ.

A ! étā-lū vēndētorulū ! Elū vre numai domnie,

Și țera și averea sē i-o lāsāmū moșie !

UNŪ OSTAȘŪ.

Voesce la domnie noi numai sê-lũ nãlțãmũ,
 Èr' din dulcêța țerei nici macar sê gustãmũ,
 Și mâne-asupra nôstrã cu-ai sei sê-se unescã,
 Și peste capũ elũ pelea burdufũ sê ne-o jupescã!
 Nu, nu! Nu ne mai trebui!

OSTAȘII.

La mórte vëndëtorũ!

CAPITANULŪ.

N'apoi sê nu-lũ atingeți! Și elũ e 'nvingãtorũ!
 Cu noi elũ dimpreunã putea aici sê cadã.
 Elũ póte sê rêmãnã, dar noi, ficiori, la pradã!

(iese.)
 BCU Cluj / Central University Library Cluj

CINADŪ.

Cinadũ. . . . ce-ai fostũ odatã și ce-ai ajunsũ acum!
 Ce nu prefacĩ, Satanã, pãmëntulũ totũ in scrumũ!

Scena III.

CINADŪ.

(Cinadũ âmblãndũ pintre cãzuți.)

Orĩ unde mi-aruncũ ochii, vai! arãtãri cumplite!
 Dulci fețe cunoscute din ñile fericite!
 Ici unulũ, ce 'n pruncie la luptã mã 'nvêța!
 Acesta, care arculũ sê 'ncordũ imĩ ajuta;
 Cu-acesta 'ntãiũ la luptã am statũ umèrũ la umèrũ
 Și am sfãrmatũ dușmanii, de și 'ndoiți la numèrũ.
 Er' cеста, eũ odatã in luptã 'mpresuratũ,

Cu viața lui de mörte viața mi-a scăpată !
 Și tu aici, Cerbane, fârtatulă meu de-odată,
 Ah ! fruntea ta senină ađi cruntă, despicală !
 Teane, ah ! Teane, în țernă și tu 'ntinsă ;
 Nu, nu ! Elă suflă încă, se mișcă, nu s'a stinsă,
 Elă ochii își deschide, s'ardică, mă privesce . . .
 Teane ! (Teană ridicându-se de jumătate recade.)

Vai elă mörre ! (Teană ér' se ridică răzimându-se
 pe spadă.)

Nu, nu ! Încă trăește.

TEANŪ.

Ce vėđă eă ? Tu... Cinade ?... Tu nu... nu ești Cinadă !...
 Satana !.. Peră ! Te 'ntörce de-unde-ai eșită... în iadă !..

(Teanu cu mâna tremurătoare ridică spada, dar mâna cade
 fără putere.)

CINADŪ.

O ! dă aici, Teane, să se moră de a ta mână,
 Tu mi-ai scăpată viața, tu varsă-mi-o 'n țerină !
 De dece ori mă dulce — de mână ta se moră,
 De cum mi-a fostă viața când tu pėtrunsă de doră
 Mi-ai dat'o !... Ce ferice, să mi-o fi luată mă bine !
 Ađi tu trăiai și țera . . . ér' eă scăpam de mine ! . . .

(Teană își ridică mânilé în semnă de blăstemă.)

Teane ! . . . (Teană recade.)

Stinsă !... O ! ceruri !... Și ultimă-ă cuvėntă...
 Blăstemă pe capu-mă negru !... și nu te cască, pământă !
 — Dar pöte mă tresce a țerii mântuire !
 Pe-a lui Optumă corönă o nouă strălucire
 Acum pöte se 'ncinge ! Cu brațulă lui de feră
 Elă pöte că-i sfăramă... și vėlva-ă pân' la ceră
 Se va 'nalța ! . . . O ! fie ! . . . Cu sórele de-odată
 Și țera ce-am vėndut'o s'o vėđă, dómne, scăpată ! . . .

(Apară vrăjitoréle și pășescă spre Cinadă ; elă se retrage
 spăimėntată, ele după elă ; iesă.)

Scena IV.

(O altă parte a câmpului de luptă. Câmpul semănat cu morți. În fundul scenei Irina apare cu părul sburlit, cu căutătura rățecită.)

IRINA.

Domnia négră-a morții pe câmpuri s'a întinsu.

Junime, dulce țără, aicea voi v'ați stinsu,

Și eă mai suflu încă, eă ce cu slaba-mi mână

O țără am întins'o aicea în țerină!

De-ai fi secatū, o! mână, pân' cheia n'o 'nvêrtea!

De-ai fi peritū, Irină, pân' lumea n'o vedeai:

Atunci aceste viețe, ce zacū aici sdrobite,

Și țera — arū fi tôte și vii și fericite!

— Ce mai așteptū eă ore?... Să vină sânta di?...
CC-BY Cluj / Central University Library Cluj

Nu, nu! Să nu mă vađa!... De nou s'ar' înegri!

S'așteptū, ca să-mi arēte în tót' a sa cruție

Cumplita-mi făr'-de-lege!... Nu! Nu! să nu mai vie!

(În depărtare s'audū zingăniri de arme.)

Auđi, se luptă încă!... Se luptă, n'a căduțū,

Și pân' Optumū e 'n viéță nimica nu-î perduțū!

(Dintre căduți se vede ridicându-se Optumū.)

OPTUMŪ.

O vóce?... Gemetū? Mórte!... Fu numai o părere!...

(privindū peste cei căduți).

Dormiți copii ... O! dómne! îmi ceri și-astă durere?

Dormiți!... Și tatălū vostru se culcă-aici cu voi!...

De-acum scăpați noi suntemū de viéță, de nevoi!...

Scăpați!.. scăpați! (recade.)

IRINA (apropiindu-se.)

Ah! tată!...

OPTUMŪ (ridicându-se puțin.)

Și-aici ? Nefericire !...

Nu, nu ! Nu ești Irina ! Ești numai nălucire !...

IRINA.

Sunt eă ! O ! sântă părinte ! Irina ! N'ar' măi fi !...

OPTUMŪ

Irina ?... Tu... și-aicea ?... Și-aici — spre-a-mi înnegri
 Și cea din urmă clipă !... Nu numai cu-ală tă năme,
 Ca roșu feră în sufletă plântată, să iesă din lume,
 Ci chiar și-a ta ființă s'arunce 'n ochii mei
 A sa întunecime !... Să nu te măi vedă pei !

IRINA.

Ah ! tată !

BCU Cluj / Central OPTUMŪ Library Cluj

Pei, perire, a mea și-a țerei mele !
 Trecutulă, viitorulă, vedeți, o ! sante stele,
 O mână de femeie.... le-a ștersă... tôte le-a stinsă !
 Și tu nu mori, Optume ! Străpunsă, strivită, învinsă,
 Măi stai, să veți cu ochii întrăga nimicie !...
 Măi multă de-atătă se pôte ună sufletă să-lă sfășie ?
 Nu stingi încă schinteia ce pâlpăe în sină ?
 Cupa durerei, dómne, n'am storsă încă deplină ?

IRINA.

Părinte ! decă sórtea ea ne-a jurată perire,
 Și decă ea cu mâna-mi ne-a 'mpinsă în nimicire,
 Vai ! ce putea Irina ! Ală sorții negru vântă,
 Ah ! cine vre odată l'a 'nvinsă pe-acestă pământă ?...
 O vorbă, numai una... de tată... de iertăre...
 O vorbă !... Ți o vorbă !...

OPTUMŪ.

Irină !... răsbunare !...

Celū ce-și răsbună țera, pe frați și-ai săi părinți,

Din astă négră lume se 'nalță între sfinți.

O clipă, două încă... și vieța mi-se stinge !...

A morții-adâncă nópte... încetū... încetū... mă 'ncinge !...

(scoțendū de la brâu pumnalulū.)

Aicea... ét' acesta ! Te du și... te-am iertatū !

Sé vrei numai... și țeră și cerū ai răsbunatū !

IRINA.

Sé vreū !... (după o paușă de o luptă internă.)

Afar' din sufletū, simțire pécătósă !

Aicea sē-mi fiți martori, voi stele luminósē !...

Am vrutū ! (Optumū recade.)

Se stinge !... Dómne ! putere... ajutorū !

Sē-și vadă răsbunarea de negrulū vëndătorū.

Nu ! Nu ! elū suflă încă, în peptu-i cu tǎrie

Se luptă încă vieța cu-a morții nimicie.

Și cum ? Sē-lū lasū aicea ? Sē mergū sē-lū răsbunū eū ?

Dar unde ? Cum ? Și cine !... O umbră... pe unū leū ! —

Eū sē sdrobescū pe-acela, ce-a sfărâmatū o țeră ?

Și-apoi sē-ți lași pe tatălū, sē-lū lași aici sē peră,

Și pân' nu móre încă sē fie sfășiatū

De lupi, ce din trestii flămênđi s'aū ridicatū ?

— Dar dulce-i răsbunarea, e dulce și ceréscă,

Pentru părinți și țeră când merge sē trǎsnéscă !

E dulce !... Cu atáta mai poți sē-ı răsplătesci,

Cu-atátū numai pécatu-ți, Irină, sē-ți spǎsesci !

Te du, în iadū sē fie... Írină... pe-a lui urmă !

Acéstă mână slabă..., Cinade, vieța-ți curmă !...

Ah ! tată... cea din urmă vedere pe pământ !...

(Irina se plcă și-lă sărută pe frunte pe Optum. Optum îi pune mâna tremurându pe cap.)

Ce-oii fi făcutu cu-acesta (ridicându pumnalul)

ți-oii spune în mormentu !

Scena V.

(Ceî dinainte. Cinadu vine spăriatu și urmăritu de Vrăjitoare, cari disparu. Irina vedendu-lu perde puterea și lasă mâna cu pumnalul în jos. Cinadu se opresce unu momentu, în urmă cunoscendu-o se răpede spre ea.)

CINADU

Irină !

IRINA.

Peri !

CINADU.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Irină ! Tu singura-mi mărire !

IRINA.

Și tu... a mea, a țerei și-a lui Optumu perire !

CINADU (apucându-i brațulu.)

Irină !

IRINA.

Nice murtă ! (S'aude sgomotu de arme în depărtare.)

CINADU (trăgându pumnalul de la brâu.)

De nu... aici !...

IRINA.

Să moru !

Dar mai nainte-acea se-mi mori tu vëndetoru !

(Îlu străpunge ; Cinadu cade.)

Năluca !... Nu, elu însuși ! Cinadu !... și plinu de sânge !..

Și mortă! Da... mortă!... În urmă... tradarea totu nu 'nvinge!
 Ți-ai răsbunat, Irină! Dar toate le-ai perdută...
 Te du acum la tată-lă și spune-î ce-ai făcută!
 Te du viață neagră! Ai sfărâmată o lume:
 O țără, ună părinte și 'n urmă alu tău nume!
 (se străpunge și cade.)

Scena VI.

OPTUMŪ (ridicându-se încet.)

Irina, totă aicea?... Dar nu, n'afostă cuvântă!
 Fu numai prin pășuri suflarea unu vântă,
 Său ună suspină ună gemetă a' cestorū ce-și lăsară
 Junia și viața aicea pentru țără.
 Copiii mei aicea... și țără fără voi!
 Cine-a mai puse peptulă la nouăle nevoi!
 — Dar prea-mi păru ea însași!... Nu, nu, o nălucire!
 Cinadă părea la vorbă! Părere!... Aiurire!
 Cuvântulū lui și-aicea! Nu potă nici chiar sē morū
 Sē nu-mi rēsune încă?...

Fii, dōmne, 'ndurătorū,
 Și stinge-mi mai îngrabă viață și durere!...
 Ce vedū?... Elū mortă aicea!... A cerulū putere!
 Și sânge încă negru din inimă 'mproșcând!...
 Și tu aici Irină?... Pumnalulū tremurândū
 Se sbate încă 'n sinu-î!... Și mâna-î încă-lū ține!
 E caldă încă fruntea... se luptă încă 'n vine
 Viața și cu mórtea... și ochii îi mijescū!...
 Irină!...

IRINA.

Tată... étă-lă... aici!

OTPUMŪ.

Te fericescŭ !

Te bine-cuvântŭ, fiică ! (sărutând'o pe frunte.)

Irină !... Ah ! ea móre !

S'a stinsŭ !... Cumplită viêtă, ce mai așteptŭ tu óre ?...

Ce mai așteptŭ ! (Câmpulŭ se înlumină. În depărtare cetatea în flacări.)

Ah ! tóte țerînă, fumŭ și scrumŭ !...

Nu cumva sê rămână ce n'a 'ncercatŭ Optumŭ —

Sfăramă, négră sórte, și cerulŭ peste mine !

Sfăramă-lŭ !... Prăbușesce-lŭ !...

— Nu, nu, ilŭ vėdŭ, elŭ vine...

Da, da, colo... elŭ vine... alŭ meŭ rėsbunătorŭ !...

(Sórele rėsărindŭ apare la orisonŭ.)

Și pentru-acéstă țeră... d'acolo viitorŭ !

BCU Cluj / Central University Library Cluj

(more.)

(Fine.)

